

УДК 159.922.7:793

Павло Дмитрович ЧЕРВОНІЙ,

*старший викладач кафедри педагогіки та психології
факультету № 3 (підрозділів поліції превентивної діяльності)
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8172-7732>*

ІГРИ В СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ

Розглянуто гру в соціально-психологічній реабілітації дітей як головний метод та інструмент відновлення психологічного та емоційного благополуччя, прилучення дитини до повсякденної життєдіяльності, включення в соціальні відносини на основі відновлення психічних функцій і комунікативних здібностей.

Наприкінці XIX – на початку XX століття відбулися суттєві зміни в розвиткові світової педагогічної науки. Через недостатність традиційних підходів у класичній педагогіці виникли «нові школи», «реформаторська педагогіка», активізувалися прихильники «вільного виховання», вибухнула «педоцентристська революція».

Ідеолог педоцентризму, американський учений Джон Дьюї запропонував класифікацію «дитячих імпульсів», які повинні стати в нагоді в ході виховання: соціальний інстинкт, що виявляється в особистих стосунках, розмовах і, загалом, у спілкуванні, інстинкт «щонебудь робити», діяти. Є ще «імпульс самовираження», природний потяг до мистецтва [1, с. 495, 496].

У XX столітті гра продовжувала цікавити теоретиків і практиків світової педагогіки. Це було пов'язано з подальшим процесом масової гуманізації освітньо-виховного простору, пошуками нових шляхів розвитку особистості, зростанням інтересу й уваги до дитини як суб'єкта виховного процесу. Ідеолог вільного виховання Марія Монтессорі писала у своїй книзі «Метод наукової педагогіки, застосовуваний до дитячого виховання в «Будинках дитини» (1909 рік), що дитина з огляду на її якості як соціальної істоти, характерну для неї безпорадність позбавлена свободи й обмежена у своїй активності. Тому метод виховання повинен полегшити її боротьбу з перепонами «... розумним послабленням соціальних пут» [2, с. 114].

Ідея дитячої гри як виховного засобу дістала своє місце в творчості видатного представника російської педагогіки К. Вентцеля. Він також наголошував на вільному вихованні й відкрив у 1906 році в Москві Будинки вільної дитини, а в 1917 році написав «Декларацію прав дитини» [3, с. 31].

Ігровий метод теоретично обґрунтували й застосовували практично видатні представники вітчизняної педагогіки. А. Макаренко писав, що дитяча гра має таке ж саме значення, що для дорослого діяльність, робота, служба. Якою є дитина у грі, такою багато в чому вона буде в роботі, коли виросте [4, с. 373].

Безперечно, гра розглядалася як засіб згуртування дитячого колективу. Втім, її роль визначалася і тим, щоб дітям було приємно, весело, цікаво. З іншого боку, й праця мала нагадувати гру, коли в ній наявний елемент змагання.

Експериментально доведено, що у грі «... виникає нова психологічна форма мотивів, гра постає як діяльність, у якій відбувається пізнавальна й емоційна децентралізація дитини» [5, с. 231]. На думку психолога, гра сприяє формуванню дружніх дитячих стосунків і колективізму, вона є корисною для виховання самостійності позитивного ставлення до праці, а також для виправлення відхилень у поведінці окремих дітей, соціально-психологічної реабілітації після гострих психотравмуючих подій.

Об'єктом ювенальної превенції є діти вулиці, діти, які постраждали від різних видів насильства, пережили гострі психотравмуючі ситуації (катастрофи, перебування в зоні збройного конфлікту), заходяться в складній життєвій ситуації.

У ході практичних занять із соціально-психологічної реабілітації дітей з працівникам поліції на етапі фахової підготовки враховується зв'язок змін уявлень дитини про саму себе та її Я-концепції та вирішуються такі головні завдання:

- 1) зміна умов середовища, у якій з'явилися небажані форми поведінки;
- 2) «розгойдування рівноваги» з несприятливим для неї середовищем;
- 3) підбір індивідуального середовища виховання та адаптації;
- 4) створення «поля можливостей» особистості, індивідуального і соціального простору, що допомагає розвивати приховані можливості дитини;
- 5) відновлення спільних інтересів і потреб дитини з сім'єю та середовищем спілкування.

На практичних заняттях здійснюється вивчення таких технік, які дозволяють працівнику ювенальної превенції вступити в психологічний контакт з дитиною, установити стосунки з дитиною, налагодити або відновити комунікативний зв'язок, знизити рівень психотравми, визначити дійсні проблеми дитини та здійснити діагностику її психологічного стану, послабити дії факторів ризику та посилити дію факторів захисту.

До таких технік можна віднести «Каракулі Віннікотта», «Монотіпії». Ці техніки застосовуються у формі гри, її можна застосовувати як для дітей, так і для дорослих, бо тут не треба вміти малювати, але необхідно приймати активну участь. Дитина знаходиться в просторі гри, підліток на межі гри і реальності, дорослий – в реальності. Це один із варіантів, як дитину, хворого, дорослого затягнути на територію гри. Завданням цих технік є розвиток когнітивних, соціальних та емоційних навичок і вмінь, що допоможуть дитині безболісно адаптуватися до обставин і подій у подальшому житті.

Для розвитку комунікативних якостей, взаємодопомоги, взаємоповаги, колективізму, зниження егоїстичних рис, розвитку адекватної самооцінки застосовується групова роботи з дітьми. Тут можна застосовувати такі техніки як «Спільний малюнок», «Малюнок по колу», «Колаж» та заняття з пластиліном. Ці техніки дозволяють виявити страхи в минулому і перед майбутнім, знайти шляхи та можливість їх подолання.

Організовані види дозвілля (малювання, рольові ігри) надають дитині можливість виразити почуття, пов'язані з травмою; вкрай важливо не проігнорувати ці прояви, а перевести думки і почуття дитини на інший, приємніший предмет, наприклад, запропонувати намалювати ще один, радісніший малюнок або завершити гру на веселій ноті.

Таким чином, гра в соціально-психологічній реабілітації дітей є головним методом та інструментом відновлення психологічного та емоційного благополуччя, прилучення дитини до повсякденної життєдіяльності, включення в соціальні відносини на основі відновлення психічних функцій і комунікативних здібностей.

Список бібліографічних посилань

1. Дьюи Д. Школа и общество Хрестоматия по истории зарубежной педагогики: учеб. пособие для студ. пед. ин-тов/сост. А. И. Пискунов. М.: Просвещение, 1984. С. 490–500.
2. Монтессорі М. Метод наукової педагогіки, застосовуваний до дитячого виховання в «будинках дитини» // Історія дошкільної педагогіки: хрестоматія/упоряд. З. Н. Борисова, В. З. Смаль. 2-ге вид., допов. Київ: Вища шк., 1990. С. 107–120.
3. Год Б. Дитячі ігри (від Античності до початку ранньомодерного часу): монографія. Полтава : Вид-во ПНПУ ім. В.Г. Короленка, 2015. 182 с.
4. Макаренко А. С. Книга для родителей. Л.: Лениздат, 1981. 318 с.
5. Эльконин Д. Б. психическое развитие в детских розростах/под ред. Д. И. Фельдштейна. М.: Ин-т практ. психологии; Воронеж: МОДЭК, 1995. 416 с.

Отримано 06.02.2017